

RIEKA LITAVA

NATURA 2000

NATURA 2000 je názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie. Hlavným cieľom jej vytvorenia je zachovanie európskeho prírodného bohatstva – najvzácnejších a najohrozenejších biotopov¹ a druhov na území štátov EÚ.

Sústavu NATURA 2000 tvoria **chránené vtáčie územia** vyhlásené s cieľom ochrany vtáctva a **územia európskeho významu** s cieľom ochrany ostatných vzácných a ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov a ich biotopov.

O zaradení územia do sústavy NATURA 2000 rozhoduje Európska komisia, ktorá územia vyberá z predložených návrhov jednotlivých členských krajín.

ÚZEMIE EURÓPSKEHO VÝZNAMU RIEKA LITAVA

Litava pri Čabradi

Identifikačný kód územia: SKUEV0036

Nadmorská výška: 174 – 496 m n. m.

Rozloha: 2964,211 ha

Kraj: Banskobystrický, Nitriansky

Okres: Krupina, Veľký Krtíš, Levice

Katastrálne územie: Cerovo, Čabradský Vrbovok, Drienovo, Medovarce, Dolné Rykynčice, Horné Rykynčice, Selce pri Dolnom Badíne, Čelovce, Plášťovce

PRÍRODNÉ POMERY

Územie predstavuje z väčšej časti hlboko zarezané údolie riečky Litava, so skalnatými svahmi a na ne sa viažucou pôvodnou xerothermnou vegetáciou a mezofilnými lúkami v údolí. Je situované v centrálnej časti Krupinskej planiny.

K najcennejším biotopom môžeme zaradiť xerothermné travinnobylinné biotopy a biotopy skál, sutín a plytkých pôd na sopečných vyvrelinách, ktoré sa v danom území vyznačujú vysokým stupňom rozmanitosti, ako aj prítomnosťou celoslovensky ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov.

Hodnotné sú aj lúčne biotopy v údolí rieky Litavy reprezentované aluviálnymi psiarkovými lúkami, nížinnými a podhorskými ovsíkovými lúkami a vlhkými lúkami, ktoré i napriek druhotnému pôvodu vykazujú vysokú druhovú rozmanitosť. Menej hodnotné biotopy predstavujú pozmenené kosné lúky a degradované pasienky.

Lesy patria prevažne do bukovo-dubového, menej do dubovo-bukového vegetačného stupňa. Typickými drevinami sú dub cerový, dub zimný, dub letný, v nižších etážach hrab obyčajný a na priaznivých stanovištiach rastie i buk lesný. Najzachovalejšie sú lesné spoločenstvá strmých svahov, vrátane lesostepných častí. Na nive Litavy sa z lužných lesov zachovali len fragmenty, ktoré sú viazané na pás pobrežnej vegetácie s ojedinelými, do plochy sa rozrastajúcimi porastmi rôznovekého jelšového lesa. Širšia úrodnejšia časť nivy bola hospodárskou činnosťou premenená na kosné lúky.

Významnou krajinnou dominantou je stredoveký hrad Čabrad, nachádzajúci sa asi 4 km od obce Čabradský Vrbovok.

Z rastlínstva sú zastúpené najmä teplomilné druhy, čo je dané polohou územia, výhrevnosťou podložia a vplyvom panónskej klímy. Z chránených a ohrozených druhov sa v území vyskytujú napr. ľalia zlatohlavá (*Lilium martagon*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*), konvalinka voňavá (*Convallaria majalis*), prílbokva dlholistá (*Cephalanthera longifolia*), vstavač purpurový (*Orchis purpurea*).

Zo živočíšstva najväčší význam majú plazy a obojživelníky. Z plazov sa tu vyskytujú napr. jašterica zelená (*Lacerta viridis*), jašterica múrová (*Lacerta muralis*), slepúch lámavý (*Anguis fragilis*), užovka stromová (*Elaphe longissima*), užovka hladká (*Coronella austriaca*). Z obojživelníkov je častá salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha obyčajná (*Bufo bufo*), rosnička zelená (*Hyla arborea*). Významné sú aj teplomilné spoločenstvá iných živočíchov najmä hmyzu. Lesy spolu s ostatnými biotopmi nelesnej vegetácie vytvárajú vhodné stanovištia pre zástupcov viacerých druhov vtákov, z ktorých sú najpočetnejšie zastúpené spevavce.

NEGATÍVNE VPLYVY

K reálnym faktorom ohrozenia územia patrí zarastanie lesostepných enkláv na svahoch pozdĺž pravého brehu Litavy, zmena v obhospodarovaní časti územia, najmä ukončenie prepásania, resp. kosenia aluviálnych lúk a s tým súvisiace zmeny biotopov prejavujúce sa v znížení početnosti niektorých druhov plazov, ako aj získavanie drevnej hmoty z drevín rastúcich mimo les.

Medzi ďalšie negatívne vplyvy môžeme zaradiť nekontrolovanú turistiku a s ňou spojené znečisťovanie územia, najmä v PR Čabrad, prenikanie nepôvodných a invázných druhov rastlín, ako i veľmi nízku početnosť rýb v rieke Litava, ktoré tvoria potravnú základňu pre viaceré ohrozené druhy živočíchov.

Pohľad na južnú časť územia SKUEV Litava

Jašterica zelená (*Lacerta viridis*)

¹ prírodný životný priestor charakterizovaný určitými vonkajšími podmienkami a súborom v ňom žijúcich organizmov (rastlín a živočíchov)

Hontianske Nemce

SKUEV Litava v oblasti Cerova

Pohľad na južný okraj SKUEV smerom od Čeloviec

Kukučka vencová
(*Lilium martagon*)

Vstavač purpurový
(*Orchis purpurea*)

LEGENDA:
 SKUEV0036 Rieka Litava

Severná časť SKUEV v blízkosti hradu Čabraď

OCHRANA ÚZEMIA

Územie európskeho významu (ÚEV) Rieka Litava sa neprekrýva so žiadnym veľkoplošným chráneným územím.

V území sa nachádza jedno maloplošné chránené územie: PR Čabraď, zaberajúce približne 6% rozlohy ÚEV. Jedná sa o významnú lokalitu plazov na Slovensku s veľkým druhovým bohatstvom väčšiny našich plazov, vrátane viacerých vzácných druhov vyskytujúcich sa na pomerne malom území.

V súčasnosti temer v celom ÚEV platí tzv. predbežná ochrana s 2. stupňom ochrany s výnimkou PR Čabraď s 5. stupňom ochrany.

Každé územie európskeho významu sa po schválení Národného zoznamu navrhovaných ÚEV vládou SR (17. 3. 2004) považuje za chránené územie. Je to štádium tzv. **predbežnej ochrany**, ktorej cieľom je zabezpečiť, aby sa stav európsky významných druhov a biotopov v území nezhoršoval. Toto obdobie môže trvať až 9 rokov, pričom počas prvých 3 rokov je národný zoznam posudzovaný v Európskej komisii a dochádza k definitívnemu výberu územia do sústavy NATURA 2000 a do maximálne ďalších 6 rokov dôjde k vyhláseniu územia. Predbežná ochrana je realizovaná prostredníctvom stupňov ochrany uvedených v národnom zozname. Podrobný zoznam parciel so zaradením k príslušnému stupňu ochrany pre ÚEV Rieka Litava, ako aj všetky ďalšie informácie o sústave NATURA 2000 na Slovensku nájdete na www.sopsr.sk/natura.

Stupne ochrany. Podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny je územná ochrana na Slovensku diferencovaná podľa stupňov ochrany. Najmenšie obmedzenia v prospech ochrany prírody predstavuje 1. stupeň (platí na celom území SR), najprísnejší je 5. stupeň (o. i. zahŕňa zákaz pohybu mimo vyznačených turistických chodníkov, zberu plodov a rušenia pokoja v záujme prítomných živočíchov a samozrejme vylučuje hospodársku činnosť). V prípade zónovania územia, jednotlivým zónam zodpovedajú príslušné stupne ochrany (zóna A = 5. stupeň, zóna B = 4. stupeň, zóna C = 3. stupeň, zóna D = 2. stupeň. 1. stupeň nemá pridelenú zónu).

Skalná veža

STAROSTLIVOSŤ O ÚZEMIE

Pre udržanie hodnôt územia a zachovanie biologickej rozmanitosti sú potrebné opatrenia spočívajúce v zamedzení zarastania najcennejších lesostepných lokalít, zachovaní, resp. rozšírení plochy ochranných lesov a podpore extenzívneho poľnohospodárskeho využívania aluviálnych lúk, najmä kosenia a pasenia obmedzeného počtu hospodárskych zvierat.

Je tiež nutné v spolupráci so všetkými zainteresovanými organizáciami a Obecným

úradom v Čabradskom Vrbovku vypracovať návrh na využívanie územia v okolí hradu Čabraď a v podhradí zameraný na zamedzenie negatívnych vplyvov neusmernenej turistiky.

ZOZNAM BIOTOPOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

Typ biotopu	Kód NATURA 2000 (*prioritné biotopy)
Prirodzené a poloprirodzené travinnobylinné biotopy	
Subpanónske travinnobylinné porasty	6240*
Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpskeho stupňa	6430
Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Skalné biotopy a jaskyne	
Nespevnené silikátové skalné sutiny kolinného stupňa	8150
Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou	8220
Pionierske spoločenstvá plytkých silikátových pôd	8230
Lesné biotopy	
Kyslomilné bukové lesy	9110
Bukové a jedľové kvetnaté lesy	9130
Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Karpatské a panónske dubovo-hrabové lesy	91G0*
Teplomilné panónske dubové lesy	91H0*
Panónsko-balkánske cerové lesy	91M0

Hrabový les

ZOZNAM DRUHOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V

Skupina	Slovenský názov	Vedecký názov
Chrobáky	plocháč červený roháč obyčajný	<i>Cucujus cinnaberinus</i> <i>Lucanus cervus</i>
Motýle	spridač kostihojový mora Schmidtova hnedáčik osikový	<i>Callimorpha quadripunctaria</i> <i>Dioszeghyana schmidtii</i> <i>Euphydryas maturna</i>
Obožživelníky	kunka žltobruchá	<i>Bombina variegata</i>

Roháč obyčajný
(*Lucanus cervus*)

Hnedáčik osikový
(*Euphydryas maturna*)

KONTAKTNÉ ADRESY

ISBN 978-80-89035-99-1

Štátna ochrana prírody SR
Správa CHKO Štiavnické vrchy
Radničné námestie 18
969 01 Banská Štiavnica
tel: 045/6911931
fax: 045/6911935
e-mail: schkosv@sopsr.sk

www.sopsr.sk/natura

Autori fotografií: © J. Janovčík, © H. Kalivoda, © J. Kautman, © P. Polák, © I. Zvarová

Tento informačný materiál vydala ŠOP SR v rámci projektu Optimalizácia komunikácie a informovania o chránených územiach zaradených do sústavy Natura 2000, ktorý je spolufinancovaný Európskou úniou.

Foto na obálke:

*predná strana – ľalia zlatohlavá (*Lilium martagon*), kunka žltobruchá (*Bombina variegata*)*

